

СУЧАСНІ ПОЛІТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ВІДКРИТОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**СУЧАСНІ ПОЛІТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ:
ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ**

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ВІДКРИТОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Київ – 2021

УДК 323.21

*Схвалено рішенням Вченої ради ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
Національної академії педагогічних наук України 17 листопада 2021 р.,
протокол № 11*

Сучасні політичні технології: досвід та перспективи реалізації в Україні : матеріали Всеукр. відкритої наук.-практ. конф., м. Київ, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 17 грудня 2021 р.; ред. колегія : Ія Дегтярьова, Владислав Котляр, Олександр Кульга, Тетяна Мельник та ін. –К.: ДКС-Центр, 2021. – 176 с.

ISBN 978-617-7300-93-8

У збірнику представлено виклад доповідей і повідомлень, поданих на Всеукраїнську відкриту науково-практичну конференцію «Сучасні політичні технології: досвід та перспективи реалізації в Україні».

Для наукових, науково-педагогічних працівників, теоретиків і практиків публічного управління, політологів, психологів, а також усіх хто цікавиться питаннями політичних технологій.

У матеріалах збережено стиль, орфографію та пунктуацію авторів. Редакція може не поділяти думку авторів і не несе відповідальності за достовірність наданої ними інформації.

ISBN 978-617-7300-93-8

© ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
Національної академії педагогічних наук
України, 2021

ЗМІСТ

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ПОЛІТИКА: АКТОРИ, ІНСТИТУТИ, ПРОЦЕСИ.....9

Кириченко М.О., Муранова Н.П. Сутність політичних технологій: запрошення до наукової дискусії! 9

Кульга О.О. Проблеми державної політики інноваційного розвитку системи вищої освіти України..... 12

Гніденко П.В., Костецька Л. М., Кравченко С. О., Державне управління в умовах демократизації політичних процесів15

Мельник Т.О., Рожнова Т.С. Напрями посилення ролі Think Tanks у подоланні розриву між знаннями та політикою 20

Моргун В.Ф. Уроки розвитку демократії в Україні: від Миколи Неплюєва і Антона Макаренка до Федора Моргуна і Олександра Захаренка 26

Москаленко С.О., Кашлакова А.І. Удосконалення процесів формування публічної політики: комунікативна складова..... 32

Порева В.О. «Енергетична бідність» в контексті сучасних політичних процесів ЄС та України: роль громадських організацій 36

Цвігатий В.Г. Політичні технології лобізму в діаспоральних практиках і діаспоральній політиці держав у ХХІ столітті: теоретико-методологічний та історичний дискурси 42

ПОЛІТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ.....49

Маркова С.В. Держава і громадянське суспільство: історико-політологічний дискурс (для викладачів та вчителів громадянської освіти)..... 49

Чупрій Л. В. Історична пам'ять як чинник державотворення та політична технологія в контексті забезпечення територіальної цілісності України ... 52

ПОЛІТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СВІТІ ТА В УКРАЇНІ.....59

Буряченко О.В. Боротьба за політичне поле: пандемія як драйвер політичних технологій 59

Дегтярьова І.О. Типологія політичних технологій 63

Зубченко О.С. Прояви соціально-політичних розмежувань на місцевих виборах 64

Кочубейник О. М. Політизація суспільних наук як технологія впливу на критерії науковості.....	67
Погоріла А.О., Костецька Л.М., Кравченко С.О. Політичні технології: маніпулювання у виборчому процесі.....	72
ПОЛІТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА.....	76
Гулай В.В. Політичний ландшафт Львівщини за результатами місцевих виборів 2020 року: кейс малих та середніх міських ОТГ	76
Екзархов М.А., Костецька Л.М. Політичні технології та національна безпека: виклики для України	81
Кіслов Д.В. Гібридні кризи: досвід, уроки та тенденції.....	83
Пришляк С.П. Обґрунтовані управлінські рішення як директивна політична технологія забезпечення національної безпеки.....	87
Хоменко О.А. Донеччина як полігон апробації стратегій гуманітарної агресії «руського мира» у 2005 – 2013 роках	90
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПОЛІТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	95
Парфенюк Т.В. Government Relations у взаємодії держави і бізнесу в енергетичній сфері України.....	95
Рейтерович І.В. Політичні процеси в сучасній Україні: особливості, проблеми, перспективи.....	100
ПСИХОЛОГІЯ ПОЛІТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	104
Жовтянська В.В., Кухарук О.Ю. «Ми і вони»: соціально-психологічні наслідки застосування політичних технологій.....	104
Кім В.В. Технології невербальних маніпуляцій в політичній комунікації	106
Корсакевич С.С. Психологічні технології легітимації політичної влади і державницьких рішень в політичній комунікації	110
Кравченко С.І. Психологічні основи технологій консолідації груп політично радикалізованої молоді	114
Палагнюк О.В. Соціальна солідарність: політична технологія чи природний процес?.....	117
Ракова М.О., Фурсенко А. Р., Костецька Л.М. Значення політичної психології у політичних технологіях	122
Стрижкова Є.І., Юрганов О.С., Костецька Л.М. Політичні технології у контексті психології.....	125

состояний. Социологические исследования, 10, 14-23.
DOI: 10.31857/S013216250002154-2.

3. Кочубейник, О. М. (2018). Локальні порядки солідарності як синдром соціальної аномії. *Психологічні науки: проблеми і здобутки*, 2 (12), 93–110.

4. Ford, R., & Jennings, W. (2020). *The Changing Cleavage Politics of Western Europe. Annual Review of Political Science*, 23(1).doi:10.1146/annurev-polisci-052217-104957.

Палагнюк О.В., кандидат психологічних наук,
докторантка Інституту соціальної та політичної психології НАПН України

СОЦІАЛЬНА СОЛІДАРНІСТЬ: ПОЛІТИЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ЧИ ПРИРОДНИЙ ПРОЦЕС?

В сучасному світі загострюються проблеми, які так чи інакше на перший план висувають політичні процеси. Так, українське суспільство останнім часом характеризує як трансформаційне або транзитивне, якому властива суттєва реорганізація всіх сфер життя соціуму, що відбувається як множинність взаємовпливів цивілізаційних, геополітичних, політичних, економічних інституційних чинників. Результативність означеної реорганізації, значною мірою, залежить від очевидних складнощів у площині соціальної інтеграції та взаємовідносин суспільства на усіх рівнях. За цієї ситуації сфера громадянського суспільства і публічної політики мала б стати ареною для дискусії з приводу необхідності солідарності українців як найважливішої складової українського буття. Зрештою, все зводиться до потреби осмислення і врахування психологічного виміру цих процесів.

Варто визнати, що на зовнішньому рівні практично усі зміни в житті соціуму напряму залежать в тому числі від розподілу політичної влади, а, отже, від переважаючих ціннісних пріоритетів політикуму [2; 5]. Хоча реально, окремої уваги потребує питанням психології політичних технологій як таких, що спрямовані або на загальне благо, або ж на забезпечення інтересів конкретних людей чи груп. В цьому контексті, особливої гостроти набувають питання політичного життя за умов комплексної кризи в українському суспільстві, де больовими точками тривалий час виступають війна на Південному Сході України та її реальність на інформаційному, соціокультурному, а тому і на соціально-психологічному рівнях в цілому. Адже першорядними завданнями визначаються пошук шляхів досягнення суспільної єдності, задіяння адекватних механізмів підтримання стійкості соціальної системи, інструментів протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам, досягнення соціальної солідарності.

Між тим, проблеми солідарності соціальної і питання національної солідарності є спільнокореновими, оскільки соціальна солідарність виконує життєво важливу функцію – відтворення соціальної системи на будь-якому її

ієрархічному рівні, від груп первинних соціальних осередків до соціуму в цілому [1; 3]. Рівень соціальної солідарності в українському суспільстві визначає ступінь гармонійності його функціонування і в цілому життєві шанси і перспективи. А відсутність солідарності несе у собі загрозу соціальної дезінтеграції. У силу цього за нормального функціонування соціуму солідарність, як правило, є об'єктом неослабної уваги, як з боку правлячої в суспільстві групи, так і з боку інших соціальних інститутів, чия діяльність прямо обумовлена рівнем консолідації і кооперації їхніх членів.

Отже, актуалізується потреба з'ясувати, чим насправді є соціальна солідарність: політичною технологією чи природним процесом? Тобто, за рахунок чого досягається цілісність соціуму, організована на принципах взаємопорозуміння, толерантності, співпраці, справедливості і спільної відповідальності всіх суб'єктів взаємодії, що зможе ефективно протистояти тенденціям аномії, атомізації, диференціації, розшарування, дезінтеграції, поляризації. Чи можливо штучно «організувати» таку спільність, готовність відстоювати спільне благо, підтримувати, появляти співпричетність, виходячи із зовні заданих «програм дій»? Зрештою, це спонукає відповісти на питання: які характеристики, ознаки, показники визначають природу соціальної солідарності і які соціальні механізми лежать в основі зміни цих характеристик.

Як виявилось, вивчення соціальної солідарності досі зосереджувалося на інституційних, політико-правових, суспільно-історичних та соціокультурних аспектах її функціонування, де утверджувався її статус як феномену соціетального рівня [1; 2; 4]. Проте з огляду на зростання десолідаризаційних або негативно спрямованих локалізованих солідаризаційних тенденцій актуалізується потреба у локусі уваги на психосоціальному рівні, що поставить акцент на світоглядних настановленнях, цінностях, соціально спрямованій діяльності, соціально-інтеграційних процесах тощо. Наразі у вітчизняній психології відмічається наявність численних розвідок, релевантних щодо проблематики соціальної солідарності, які стосуються розгляду: проблем національної й соціальної ідентичності, соціально-психологічних властивостей спільноти в перспективі її розвитку (В. О. Васютинський); становлення політико-правової свідомості молоді в межах ідентифікаційних процесів (З. Ф. Сіверс, В. М. Духневич, О. Ю. Осадько); суспільної (національної) консолідації в межах націєтворення (О. В. Сушій); суб'єктних вимірів націєтворення (В. О. Татенко); порядку соціальності та його психологічних детермінант: норм, звичок, традицій, настановлень (О. М. Кочубейник); чинників, видів та механізмів суспільної консолідації (А. О. Овчаров); психології груп і психологічної підтримки суспільних трансформацій в межах рольової взаємодії, детермінованої закономірністю рольової комплементарності (П. П. Горностай). Проте можемо підсумувати, що досі немає цілісної наукової соціально-психологічної теорії соціальної солідарності.

Аналіз існуючих наукових розвідок в означеному напрямку доводить, що в контексті спроби цілісного дослідження соціальної солідарності різні автори

виокремлюють її показники, зв'язок з іншими суміжними феноменами, шляхи і можливості досягнення [3]. Зрештою спостерігається «змішування» психологічних аспектів досліджуваного феномену з явищами іншого порядку. Хоча, гадаємо, для психологічної кристалізації солідарності не зайвим буде звернутись до міждисциплінарного підходу. Зокрема, варто пригадати хоча б приклади в історії, які певною мірою вказують на солідарність, що дозволить візуалізувати психосоціальну підкладку солідаризаційних процесів і виявити можливості технологізацій в цій сфері.

У контексті французьких соціологічних теорій одночасно вчення про солідарність розвивали Ж. Фурье (Фурье, 1951), О. Конт (Конт, 2007) і Е. Дюркгейм (Дюркгейм, 1991), які розглядали це явище в якості морального фундаменту суспільства, який є основою консенсусу і забезпечення завдяки домінуванню в ньому соціальних почуттів і соціальних ідей певного типу, а саме тих, що сприяють зміцненню громадської солідарності (Конт, 2007). Отже, солідарність є синонімом нормального суспільного стану, а її відсутність розглядається як соціальна патологія (Вебер, 1990; Сорокін, 2010; Мид, 2009; Блумер, 2004; Шютц, 2003). Як відомо, у тоталітарних суспільствах традиційно солідарність досягалася переважно за рахунок насильницького елементу. Європейський шлях формування соціальної солідарності базується на поділі праці, загальних ідеях, моральних правилах, ритуалах і загальних почуттях, а також на взаємодії індивідів [2; 3]. В історії існує чимало прикладів солідарності, яка досягалася і забезпечувалася здебільшого двома способами: штучним (авторитарним) або природнім (відносно демократичним). Так, у ХХ столітті зміни тоталітарної системи демократичною спостерігались в багатьох державах Європи, коли демократії терпіли поразку, країни підпадали під владу зовсім недемократичних режимів. У 1922 р. в Італії до влади приходять Муссоліні, у 1933 р. у Німеччині – Гітлер, у 1939 році в Іспанії встановлюється авторитарний режим генерала Франко, що демонструє зміну взаємодії громадянського суспільства та держави. На теренах колишнього Радянського Союзу тоталітаризм був впроваджений і панував значно триваліший відрізок часу. Проте, починаючи з ХІХ століття в Європі активно розроблялась і втілювалась у практику теорія соціальної держави. Юридичне закріплення соціального характеру державності вперше знайшло своє втілення в ст. 20 Конституції ФРН 1949 р., проте ідеалу такої державності у повному обсязі до сих пір не досягнуто. У середині ХХ ст. суспільствознавці виступили з попередженням, що надмірно велика кількість активних груп може паралізувати функції представницької влади і викривити їх на користь більш «організованих» груп, навіть в умовах зрілої «демократії». Таким чином визнавалось, що не лише надмірна присутність держави в економічній сфері, але й громадянське суспільство може «негативно» вплинути на економічну ефективність, що й досі виступає суттєвим аргументом у сучасному глобалізаційному світі ХХІ ст. А це вказує на чіткі детермінанти

солідаризаційних процесів у Європі, обумовленість їх економічною доцільністю в пергу чергу.

Що ж до країн пострадянського простору, то психологічний зміст солідарності тут набуває іншого зовнішнього «обрамлення». Тоталітарна солідарність цієї частини Європи зазнала краху з розпадом Союзу. Проте далі можна простежити доволі різні вектори і особливості солідаризації у незалежних державах. Назвемо кілька найяскравіших прикладів появи солідарності у цій геолокації: Польща, Україна, Грузія, Білорусь. Сьогодні Білорусь прямує шляхом, яким починала йти Польща. Варто пригадати, що у Гданську 31 серпня 1980 року було підписано так звані серпневі домовленості між страйкарями і владою тогочасної комуністичної Польщі, що дало старт боротьбі за демократичні перетворення. Протистояння, що тривало ще майже десятиліття, завершилося падінням комунізму в Польщі. Польська «Солідарність», попри чвари її колишніх засновників та нинішніх прихильників, залишається історією успіху для багатьох народів по всьому світу. Шляхи й способи політичного і соціокультурного «звільнення» Грузії, Білорусі та України супроводжуються балансуванням процесів, здебільшого, деструктивного діалогу між владою і громадянським суспільством. Проте, гадаємо, немає чіткої відповіді, де в цьому дискурсивному полі з клаптиковою ідентичністю має місце політична технологія, а де природний процес. Впевнено можна вести мову про обумовленість солідарності тісним взаємозв'язком між соціально-психологічною та політичною сферами життєдіяльності соціуму. Безсумнівно, що, попри неможливість досягнення і закріплення солідарності як доконаного стану, вона виступає процесом постійного досягнення і підтримання у природньому вияві, що потребує спільних зусиль влади і громадянського суспільства.

Важливо наголосити: солідарність виступає феноменом, який забезпечує внутрішню єдність та самоорганізованість соціуму, що проявляється у його здатності до соціальної саморегуляції, самозбереження і саморозвитку та дозволяє максимально використовувати можливості усіх членів суспільства для індивідуального і всезагального блага. Такі пошуки спрямовують наше дослідження в напрямі теоретичних підходів, де ми знаходимо засадничі положення розуміння сутності соціальної солідарності: традиція вивчення суспільства, що пропонує враховувати суб'єктивні аспекти соціальних феноменів і процесів в історичному контексті (М. Вебер); дослідження великих соціальних груп як колективних суб'єктів з позицій суб'єктно-вчинкового підходу (С. Л. Рубінштейн, А. В. Брушлинський, В. А. Роменець, В. О. Татенко та ін.), осмислення масових явищ психіки, обумовлених приналежністю індивіда до великої соціальної групи (Г. Адорно, Е. Фромм, К. Левін, Г. Теджфел, С. Московічі); психологічні теорії групової згуртованості (П. П. Горностай, А. В. Петровський, Л. Фестінгер, Л. Б. Орбан-Лембрик); положення теорії соціального порівняння, за яким утворення великих соціальних груп є

основою ідентифікації як оцінювання їхніми членами точності своїх особистих переконань і поглядів (Л. Фестінгер, С. Шахтер).

Виходячи з перелічених підходів, ми тлумачимо солідарність як специфічну властивість суспільства, що виникає стихійно або керовано на основі інтеграції особистісних потенціалів солідарності більшості його членів, завдяки чому відбувається конвергенція суспільних процесів (соціальних, політичних, психологічних, освітніх, інформаційних тощо) на спільній меті («під владою певного дискурсу») та формується згуртованість на рівні великих груп. Крім того, стереотипи, громадська думка, соціальні уявлення, історична (колективна) пам'ять, традиції та звичаї, колективні почуття, настрої, які, на наш погляд, забезпечують протооснову об'єднувачих тенденцій у суспільстві. Ці протооснови, функціонуючи в умовах конкретної соціально-історичної ситуації, лягають в основу особливих способів тлумачення реальності – дискурсів як впорядкованих сукупностей знань про дійсність, що сформувалися в колективній, а також індивідуальній свідомості. Особистість як член певної сукупності великих груп, одночасно перебуває у смислового полі декількох дискурсів, внаслідок чого формує своє усвідомлене ставлення до тих чи інших перспектив суспільного життя. Психологічним осередком такого ставлення ми пропонуємо вважати «особистісний потенціал солідарності», тобто якісну характеристику особистісної спроможності діяти вільно, активно та усвідомлено у напрямі сконструйованої певним дискурсом ціннісно-ідеологічної смислової системи. У певному сенсі мова про особистісний потенціал солідарності може йти як про систему індивідуальних відмінностей, пов'язану із інтенціями на згуртованість навколо певних смислів, цілей та цінностей. Відтак перспективами подальших досліджень виступає вивчення структурних компонентів особистісного потенціалу солідарності, її соціально-психологічні чинники й механізми досягнення та підтримання.

Список використаних джерел

1. Журавлев А.Л., Юрєвич А.В., Мироненко И.А. Психологическая наука в глобальном мире: вызовы и перспективы. Психологический журнал. 2018. Т. 39. № 2. С. 58-71.

2. Ідентичність та соціальна солідарність у Центрально-Східній Європі. Т. Каменська, Я. М. Курчевський, П. Ожеховський та ін. ; за ред. проф. Н. Коваліско, д-ра А. Єкатеринчука, проф. О. Лісєнко, проф. Р. Радзіка, Львів : ЛНУ ім. Івана Франка ; Lublin : Wydawnictwo UMCS ; 2020. 224 с.

3. Клименко М. І. Соціально-філософське осмислення поняття "соціальна солідарність" : теоретичні витoki і практики дослідження. Вісн. НТУУ "КПІ". Філософія. Психологія. Педагогіка : зб. наук. праць. 2007. № 2(20). Ч. 2. С. 69–72.

4. Криза в Україні: зони ураження. Погляд соціологів. Упорядник М.О.Шульга, К.: ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф», 2010. 104 с.